

Dítě se syndromem CAN

Přednáška

PhDr. Jany Procházkové

Problematika týrání a zneužívání byla dlouhá léta u nás nepovšimnuta, ale v posledních letech se jí věnuje pozornost jak mezi odborníky, tak v médiích. Ne vždy však je tato oblast vnímána přiměřeně a řešení jsou leckdy problematická, někdy postiženým spíše dokonce škodí. Výskyt dětí týraných a zneužívaných v populaci je odhadován v zemích srovnatelných s naší ročně na 1 - 2 % populace – týká se tedy zhruba 20 000 dětí v ČR.

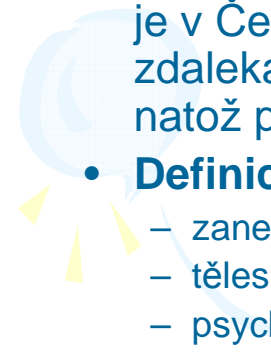
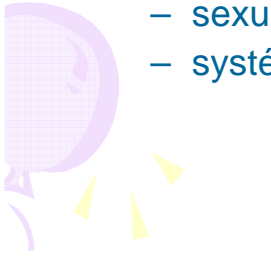
Dosud u nás neexistuje jednotná evidence odhalených případů a ze všech dostupných statistik různých oborů řadu let víme jen zhruba o čtvrtině odhadovaných případů.

Historie vzniku označení

- V polovině minulého století se začali zabývat bitím dětí především lékaři, kteří přicházeli s následky bití dětí nejčastěji do styku. Sledovali závažná poranění (mnohočetné fraktury, vnější a vnitřní krvácení, poranění nejrůznějších orgánů), která nebylo možno vysvětlit nahodilými úrazy a nazvali je **neúrazová poranění**. V roce 1962 popsal C. H. Kempe příznaky u dítěte, které se stalo obětí tělesného týrání a nazval je **syndromem bitého dítěte** (battered child syndrom – Dunovský a kol., 1995, Pöthe, 1996).
- Po postupném vymezení i jiných forem týrání byl vytvořen a uznán souborný syndrom týraného a zneužívaného dítěte – **syndrom CAN** – Child Abuse and Neglect.

Definice CAN

- Definice syndromu CAN vypracovala Zdravotní komise rady Evropy v roce 1992 a naše republika je následně též přijala. Je důležité vědět, že naplnění obsahu definic je v České republice vždy trestným činem, i když zdaleka ne vždy dojde k jeho skutečnému projednávání, natož potrestání viníků.
 - **Definice CAN** rozlišuje:
 - zanedbávání
 - tělesné týrání
 - psychické týrání
 - sexuální zneužívání
 - systémové týrání
-
-

© Jana Procházková

3

Zanedbávání

- **Zanedbávání** je pojímáno jako jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu vývoji dítěte nebo dítě ohrožuje.
 - **Tělesné zanedbávání** znamená neuspokojování tělesných potřeb dítěte. Zahrnuje neposkytování přiměřené výživy, oblečení, přístřeší, zdravotní péče a ochrany před zlem.
 - **Citové zanedbávání** je neuspokojování citových potřeb dítěte – a týká se nejen náklonnosti, ale i pocitu dítěte, že někam patří.
 - **Zanedbávání výchovy a vzdělání** je pojato jako neposkytnutí dítěti možnosti, aby dosáhlo naplnění svého plného vzdělanostního potenciálu, a to např. dětskou prací v domácnosti i mimo ni. Takové zanedbávání intelektového rozvoje dítěte má další důsledky: zaostávání a invaliditu.
-
-

© Jana Procházková

4

Zanedbávání

Definice zanedbávání je poměrně široká a zdá se, že zanedbávaných dětí spíše přibývá – jistě i proto, že o nich více víme. Všechny složky zanedbávání jsou diskutabilní – ne každý si představí stejný obsah pod pojmem „ochrana před zlem“, dostatečné uspokojování citových potřeb je značně variabilní, využití plného vzdělanostního potenciálu není často naplněno z nejrůznějších důvodů a taková práce v domácnosti, která zabraňuje dítěti v rozvoji je v našich podmínkách v současné době spíše výjimečnou. Jistě je však srozumitelné, že neuspokojování výše uvedených potřeb je při déleodobějším trvání pro rozvoj dítěte nepříznivé a jeho vývoj je ohrožen.

Tělesné týrání

- **Tělesné týrání** je definováno jako tělesné ublížení dítěti nebo nezabránění ublížení či utrpení dítěte, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo že mu vědomě nebylo zabráněno.
- Problematika tělesného týrání je nejvíce prezentovaná především médií, a to převážně v těch nejdrastičtějších podobách s trvalými somatickými následky pro dítě či s následkem smrti.
- Mnohem častěji se však tělesné týrání odehrává „jemněji“, za to však dlouhodobě a jeho následky nacházíme především v psychice oběti.

Tělesné týrání

U tělesného týrání hraje důležitou roli i kulturní a výchovné prostředí, tradice výchovných přístupů, ve kterých dítě vyrůstá. V naší společnosti ještě stále přetrvává do značné míry přesvědčení, že do výchovy nezbytně patří i fyzické tresty – „mladý stromek nutno ohýbat“ a „škoda rány, která padne vedle“. Rodiče ospravedlňují fyzické tresty i týrání také tím, že „mě naši taky bili a jak mi to prospělo“. Naproti tomu v našem školství jsou fyzické tresty již řadu let zakázány a pro většinu pedagogů jsou zcela nepřiměřeným řešením leckdy svízelných situací se žáky.

Sexuální zneužívání

- **Sexuální zneužívání** (týrání) je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba.
- Pohlavní zneužívání se dělí na bezdotykové a dotykové. Bezdotykové zahrnuje např. setkání s exhibicionisty a účast na sexuálních aktivitách, kde nedochází k žádnému tělesnému kontaktu, např. vystavování dítěte pornografickým videozáznamům.
- Kontaktní zneužívání je takové, kde dochází k pohlavnímu kontaktu, včetně laskání prsou a pohlavních orgánů, orálnímu nebo análnímu pohlavnímu styku.

Sexuální zneužívání

V této oblasti došlo také k řadě změn. Například komerční sexuální zneužívání dětí začalo být v naší zemi problémem před nedávnou dobou a jeho formy se proměňují

- natáčení pornografických videokazet,
- dětská prostituce na internetu,
- stále klesající věková kategorie takto zneužívaných dětí,
- stoupající počty zneužívaných chlapců.

Citové týrání

- **Citové týrání** zahrnuje chování, které má vážný negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování. Citové týrání může mít formu verbálních útoků na sebevědomí dítěte, opakovaného ponižování dítěte či jeho zavrhování. Vystavování dítěte násilí nebo vážným konfliktům doma, násilná izolace, omezování dítěte, vyvolávání situace, kdy má skoro stále pocit strachu, což může též způsobit citové ublížení.
- Podle této definice jsou děti citovým týráním ohroženy nejvíce a nejčastěji – také proto, že fyzické týrání je vždy provázeno i dopady na psychiku, citový vývoj dítěte, a u sexuálního zneužívání tomu není jinak.

Citové týrání

Jedna z podob psychického týrání je i záměrné zastrašování dítěte, kdy mu rodiče vyhrožují, že ho už nebudou mít rádi, že ho opustí nebo dají do dětského domova, či že díky dítěti zemřou, že je utrápí. Také bránění ve styku s vrstevníky či blízkou osobou – nejčastěji druhým z rodičů v situaci rozvodových sporů (v předrozvodovém, rozvodovém i porozvodovém období) je psychickým týráním stejně jako využívání (např. uplácením), zneužívání emoční závislosti dítěte ve svůj prospěch. Patří sem i neposkytování emoční odezvy, která je jednou ze základních potřeb dítěte! Soustavné srovnávání dítěte s úspěšnějším sourozencem a nepřiměřené zatěžování dítěte péčí o sourozence řadíme také do citového týrání.

Systemové týrání

- **Systemové týrání** (druhotné ponižování) je dalším týráním anebo zanedbáváním dětí a je ublížením jejich rodinám, kterému lze zabránit. Je to týrání, které je způsobeno systémem založeným pro pomoc a ochranu dětí a jejich rodin.
- Příklady takového týrání jsou:
 - dítěti je upřeno právo na informace,
 - je mu upřeno právo být slyšeno,
 - je neprávem odděleno od svých rodičů,
 - zanedbávání anebo špatná péče v denních zařízeních, ve školách, pěstounském zařízení či domově nebo v jiném prostředí,
 - trauma způsobené necitlivými či zbytečnými lékařskými prohlídkami,
 - úzkost způsobená dítěti v rámci jeho kontaktu se soudním systémem (např. protahování slyšení či poškozování dítěte zkušenostmi, které podstupuje jako svědek),
 - odepření rodičovských práv na informovanost a účast při rozhodování, kdykoliv je to dobro dítěte,
 - nedostatečné služby či zdroje pomoci týranému dítěti, aby mohlo zůstat se svou rodinou, kdykoliv je to možné.

Další formy syndromu CAN

- **Šikana** je v posledních letech stále více odhalována a opět bývá spojeno fyzické týrání s týráním psychickým, nebo se vyskytuje „pouze“ šikana psychická.
 - Šikana bývá často ve škole, ale i mimo ni, nejčastěji ve vrstevnických vztazích – tedy mezi dětmi navzájem.
 - Jedná se o agresi vůči jedinci slabšímu fyzicky nebo v závislém postavení.
 - Může mít formu ponižování, zesměšňování nepřiměřenými či nesplnitelnými úkoly, vynucování poslušnosti, přinucení vykonávat za šikanujícího nějakou práci, vydírání, vyžadování materiálních služeb včetně finančních apod.
-

Další formy syndromu CAN

- **Zvláštním druhem týrání je tzv. Münchhausenův syndrom by proxy**, kdy je dítě blízkou osobou týráno a zneužíváno ku prospěchu týrajícího (abusora) pod rouškou péče a starostlivosti o ně. Mívá podobu vymyšlení si patologických příznaků či zveličování příznaků somatického nebo duševního postižení nebo onemocnění.
 - Oběť je někdy až invalidizována, aby se „dobrá až výtečná“ péče vychovatele mohla projevit.
 - Známým případem byla nevlastní matka, která injekčně vpravovala do těla dítěte jeho výkaly, aby pak mohla o nemocné dítě projevovat vně viditelnou péči.
 - Skrytější jsou případy, kdy pečující rodič (zpravidla matka) vlastně invalidizuje dítě svou péčí např. posilováním jeho vysoké úzkostnosti, kterou sám výrazně v dítěti posiluje, aby mohl dokázat, že jedině on se o dítě dokáže postarat (a proto např. nemůže do práce nebo změnit bydliště do místa, kam se jemu samotnému nechce, i když by pro dítě bylo vhodnější).
 - Odhalení tohoto druhu týrání je zpravidla značně obtížné a je potřebí dlouhodobého sledování.
-

Další formy syndromu CAN

Sekundární viktimizace je druhotným zraňováním a vystavováním dítěte nadbytečné psychické zátěži v průběhu vyšetřování syndromu CAN. Dítě jako oběť týrání a zneužívání se stává navíc ještě obětí vyšetřování – například nešetrným vyžadováním opakování výpovědi, také tím, že je dítěti nedůvěřováno, nebo je na ně přenášena odpovědnost za to, co se stalo, či je neoprávněně odebráno z prostředí rodiny a je traumatizováno přerušením pozitivních emocionálních vazeb.

Trestání x týrání

- Problémem bývá odlišení toho, co je trestání a co týrání. Co je tedy v rámci výchovy ještě přijatelné (i vzhledem k výchovným tradicím) a co je za hranicí přijatelnosti.
- Do základního vymezení patří to, že **týrání je nenáhodné** (vědomé či nevědomé), **násilné** (psychické či fyzické) **poškození dítěte**, které se odehrává v rodině či institucích a **vede ke zranění, poškození či zastavení vývoje a omezuje či ohrožuje práva a zdravý vývoj dítěte**. Charakteristickým rozdílem je nejen četnost trestů, ale také intenzita trestů.
- Tělesné trestání je významným rizikovým faktorem pro tělesné týrání (Pöthe, 1996) a psychický nátlak lehce přejde v týrání psychické.

Všechny formy týrání a zneužívání mají jak aktivní, tak pasivní formy (nezabránění aktivnímu týrání, neposkytnutí např. citové odezvy).

Vznik syndromu CAN

Na **vzniku syndromu týrání a zneužívání** se podílí řada faktorů, které můžeme vymežit ve třech skupinách:

- děti, které přitahují násilí
- dospělí – rodiče, vychovatelé a další osoby
- situace, ve které se obě strany nacházejí

Děti ohrožené násilím

Děti ohrožené násilím lze rozdělit na

- děti, které svými projevy aktivně své okolí zatěžují, dráždí a vyčerpávají (psychicky nebo fyzicky),
- děti, jejichž projevy jsou vychovatelům málo srozumitelné,
- děti, které nesplňují očekávání vychovatelů.

Děti ohrožené násilím

- Děti, které jsou mentálně, tělesně či smyslově postižené, ale i děti s organickým postižením centrálního nervového systému ve smyslu hyperaktivity a poruch pozornosti. Pro rodiče bývají méně srozumitelné, mohou vzbuzovat ve svých vychovatelích nelibé pocity svým vzhledem, či nemožností vykonávat nějakou činnost.
- Děti s odlišnou reaktivitou – dráždivé, neklidné, plačtivé, nebo děti pasivní a málo reaktivní, dále pak děti, které mají akutní či chronické zdravotní obtíže, onemocnění a mohou být vyčerpány organickou či psychickou zátěží. Jsou nadměrně dráždivé, zlostné, trucovité, plačtivé nebo úzkostné.

Děti ohrožené násilím

- Děti, které ve škole chronicky neprospívají, s lehce sníženými intelektovými schopnostmi, děti se specifickými poruchami učení, neobratné, či jinak nesplňující očekávání rodičů, nebo s poruchami v komunikaci (např. nedoslýchavé či s nejrůznějšími poruchami řeči).
- Děti zanedbané, psychicky opomíjené a deprivované, které mohou reagovat agresivně nebo být přítulné a tím provokovat agresora.
- Všechny tyto děti mohou vzbuzovat ve svém okolí u dospělých pocity zklamání či pocity, že výchovu nezvládají, či že děti se tak chovají schválně a chtějí rodiče svými projevy rozčilovat, provokovat.
- Děti nechtěné navíc mohou rodičům připomínat nepříjemné životní období a rodiče mohou svou averzi vyjadřovat v zanedbávání či týráním včetně nadměrných požadavků na jejich výkon.

Rizika na straně vychovatelů

- V obecném povědomí je tendence považovat vychovatele, kteří děti týrají či sexuálně zneužívají za patologické osobnosti, psychicky nemocné jedince, či v případě sexuálního zneužívání za sexuální devianty.
- Pravdou však je, že skutečně patologických jedinců je mezi abusory jen zcela malé procento. Jedná se spíše o nezralost nebo nepřipravenost rodičů zvládat dlouhodobé nároky rodičovství a výchovy.
- Další rozšířenou nepravdou je to, že tato problematika se týká pouze rodin s nižší socioekonomickou úrovní. Realita je taková, že syndrom CAN se vyskytuje ve všech skupinách vzdělanosti i ekonomické úrovně.

Rizika na straně vychovatelů

U sexuálního zneužívání je také omylem, že pachatelem je neznámá osoba. Četné výzkumy ukázaly, že 80 % pachatelů je osoba dítěti blízká, kterou dítě dobře zná a je příbuzná. Pöthe (1996) uvádí, že motivací ke zneužití dítěte je neschopnost navázat sexuální poměr s dospělou osobou. Příčinou může být nezralost či ustrnutí na určité fázi psychosexuálního vývoje.

Často však bývá příčinou selhání jedince, který má dítě ve své péči, a který vede paralelně přiměřený sexuální život.

Rizika na straně vychovatelů

- Vychovatelé, kteří fyzicky týrají děti, jsou často sami nezrálými osobnostmi se zvýšenou dráždivostí a jedinci, kteří nezvládají stres jinými způsoby než fyzickou agresí.
- U psychického týrání se často setkáváme s osobami, které jsou ve své emocionalitě nevyváženými osobnostmi, spíše více emocionálně dráždivými nebo naopak citově plochými, chladnými. Tito lidé pak nejsou schopni přiměřených emocionálních vztahů ke komukoliv, nejen k vlastním dětem (Gjuričová, Kocourková, Koutek, 2000).
- Stále častěji se setkáváme s rodiči, kteří nevěnují svým dětem příliš času a výchovu řeší pouze tím, že zahrnují děti materiálním dostatkem až nadbytkem místo citem a laskavou péčí.

Rizika na straně vychovatelů

- Někteří rodiče se ve své emocionální péči dávají zastupovat jinými, střídajícími se osobami (au pair, nejrůznější bony a tety), od dětí vyžadují pouze dobré či výborné výkony ve škole či sportu a při neplnění těchto výkonů následuje nepřiměřené trestání a týrání.
- O riziku nechtěného dítěte je zmínka výše – je však důležité vědět, že nechtěným se dítě může stát i v průběhu svého života, např. proto, že je nemocné, postižené, podobá se nenáviděnému partnerovi – fyzicky či svými projevy...
- Životní zkušenost rodičů z vlastního dětství mohou negativně ovlivnit i výchovné postupy k dětem. Obecně se má za to, že týrající a zneužívající rodiče mají spíše zážitky z vlastního týrání či zneužívání v dětství a mohou tyto vzorce chování používat ve vyhrocených stresových situacích.

Rizika na straně vychovatelů

- Dalším faktorem jsou negativní vztahy mezi rodiči navzájem, kdy děti jsou vlastně svodidly, přes která si rodiče řeší svoji vlastní nevraživost, pocity křivdy apod.
- Rodiče a vychovatelé dopouštějící se týrání mají tendenci vnímat i projevy dětí spojené s jejich normálním vývojem (např. období vzdoru) jako nepřátelské a vzpurné chování zaměřené právě proti nim.
- Ve všech situacích syndromu CAN se jedná o zneužívání moci agresorem, abusorem.

Rizikové situace

- **Rizikové situace** jsou podmíněny především sociokulturními podmínkami dané společnosti. Akceptace či odsuzování jednotlivých druhů trestání dětí společností, sociálním prostředím dítěte a jeho rodiny výrazně ovlivňuje výskyt syndromu CAN.
- Tělesné tresty jsou zpravidla více používány v nižší vzdělanostní skupině s nižší socioekonomickou úrovní, rodiče vzdělaní a na vyšší socioekonomické úrovni spíše dávají přednost trestání psychickému (Vaníčková, HadjMousová, Provazník, 1997) – není tomu však vždy!

Rizikové situace

- Gelles (in Bentovim, 1998) uvádí jedenáct faktorů, na jejichž základě je rodina náchylná k násilí.
- Patří mezi ně **rizikový faktor času** – čím více času tráví rodina spolu, tím větší je riziko konfliktů a násilí. Zkušenosti potvrzují, že tento faktor je velmi významný.
- Dalšími faktory je pestrost činností a zájmů, vyšší intenzita prožívání a rodinných interakcí, vyšší výskyt střetových, konfliktních situací i rozdílné pozice požadavků a reakcí na ně.

Rizikové situace

- V rodině dále působí na vytváření konfliktů fakt, že je tvořena rozdílnými věkovými skupinami, členy s rozdílným pohlavím i s odlišnou minulostí.
- Stresy v rodině jsou častější i díky neustálým změnám, kterými rodiny procházejí – ať již to jsou různé vývojové fáze rodiny, nebo jejich jednotlivých členů.
- Také soukromí rodiny je významným faktorem – s narůstající mírou soukromí klesá míra společenské kontroly.

Rizikové situace

- Důležitým faktorem je značná míra nedobrovolnosti příslušenství k rodině – alespoň děti si ji rozhodně nevybraly a pro dospělé se často dobrovolnost svazku stává nedobrovolností závazků. S tím souvisí i rozdílnost očekávaných a skutečných rolí, které jedinci v rodině zastávají.
- Do rizikových situací dále patří všechny situace, při kterých se rodina dostává do vysokého stresu – např. dlouhodobé onemocnění některého jejího člena, úraz, úmrtí, ekonomické starosti – ztráta zaměstnání, nedostatek financí, ohrožení bydlení či dlouhodobě zátěžová bytová situace (např. stavba domu!), dlouhodobý nesoulad ve vztazích mezi rodiči, ale i mezi rodiči a prarodiči atd.

Varovné známky násilí na dětech

Projevy dětí, které mohou ukazovat na to, že byly vystaveny či jsou vystavovány násilí můžeme rozdělit na

- nespecifické, shodné pro všechny formy násilí
- specifické, svědčící pro jeho jednotlivé druhy

Neplatí však, že by tyto známky pro týrání či zneužívání svědčily jednoznačně!

Varovné známky násilí na dětech

- Týrání a zneužívání je obvykle záležitost dlouhodobá a někdy trvá i léta, než se oběť odhodlá někomu svěřit.
- Dítě je zpravidla zastrašováno a je mu vyhrožováno, aby své zkušenosti s týráním a zneužíváním tajilo, eventuálně i popíralo.
- K této skutečnosti přispívá i to, že se oběť často cítí bezmocně, není schopna se bránit a může u ní dojít ke změně hodnot, vnímání sebe sama jako viníka za situaci týrání a zneužívání.
- Výjimkou není ani odvolání výpovědi pod tlakem okolí i pod tlakem uvolnění z toho, že se oběť již svěřila.

Varovné známky násilí na dětech

Je také nutno mít na paměti, že diagnostika syndromu CAN je nesnadná a kromě známek fyzického násilí i obtížně zdokumentovatelná, což je leckdy nezbytné pro další šetření a eventuální soudní jednání.

Nespecifické známky týrání

Nespecifické známky, které by měly vést k tomu, že si více začneme všimnout dítěte a jeho okolí, jsou pozorovatelné na změnách jeho chování:

- Lítostivost, plačtivost u dítěte, které se tak dříve neprojevovalo, může být ukazatelem toho, že je dítě obětí násilí.
- Smutek až deprese nejsou dětem vlastní.
- Snížená aktivita až apatie, celkový nezájem o okolí.
- Vztek, hněv, agrese zvláště u dítěte, které dosud tyto projevy vykazovalo jen málo nebo vůbec ne.
- Přehnané obranné reakce – např. dítě brání si rukama hlavu při každém prudším pohybu osob ve své blízkosti.
- Dítě se straní kamarádů – tedy dříve s dětmi kamarádské vztahy navazovalo, nyní se kontaktům vyhýbá.

Nespecifické známky týrání

- Zvýšená opatrnost nebo zvýšená úzkost v kontaktu s dospělými osobami.
- Dítě se nerado vrací domů (jev opakující se či výrazný).
- Zhoršení školního prospěchu (neplatí při změně učitelů a při přechodu na vyšší stupeň či na jinou školu!).
- Problémy se soustředěním.
- Záškoláctví, útoky z domova.
- Odmítání jídla nebo naopak přejídání a krádeže jídla.
- Bolesti hlavy.
- Únava, malátnost, dítě „bez energie“.
- „Nevysvětlitelné“, absurdní chování opět především tam, kde se dítě dosud takto neprojevovalo.
- Delikvence

Specifické varovné známky tělesného násilí

- Četné hematomy různého stáří – zvláště na místech, kde je dítě těžko mohlo získat samo – např. na zádech, hýždích, po stranách trupu...
- Škrábance, rány a poranění kůže – četnější a větší než jsou běžná dětská poranění
- Mnohočetné jizvy
- Vytrhané vlasy
- Natržené ucho
- Opakované zlomeniny
- Popáleniny a zvláště bodové popáleniny od cigaret
- Otřes mozku či podezření na něj

Specifické varovné známky možného sexuálního násilí

- Nestřídmá masturbace (důraz je na nestřídmosti!)
- Bolesti břicha a podbřišku
- Opakované infekce močových cest
- Poruchy spánku, noční děsy
- Noční pomočování
- Nepřiměřená informovanost o sexu, svádění nebo napadání vrstevníků, předčasně zahájený sexuální život

Následky po zážitcích násilí

Následky po zážitcích násilí – týrání a zneužívání - dělíme do tří základních skupin

- **Krátkodobé** – s různou intenzitou prožívání, většinou však spíše silnější
- **Dlouhodobé** – a vždy tedy závažně ovlivňující život takto postiženého jedince
- **Posttraumatická stresová porucha**

Krátkodobé následky

- bolest
- strach
- zvýšená úzkost
- pocity viny, hanby a bezmocnosti
- vztek, agrese, hostilita
- smutek, lítostivost, plačtivost

Dlouhodobé následky

- Poruchy sebepojetí a nízké sebehodnocení, nedostatek sebevědomí, pocity méněcennosti. Depresivní ladění až deprese.
- Přetrvávající tenze. Emocionální labilita, prožívání nepohody psychické i somatické. Citová oploštělost až anetičnost. Neurotické symptomy.
- Poruchy v interpersonální komunikaci, problémy v mezilidských vztazích.
- Užívání alkoholu, drog.
- Poruchy příjmu potravy.
- Suicidální chování.
- Sociální patologie. Dezintegrace osobnosti, popř. vznik závažného psychického onemocnění.

Posttraumatická stresová porucha

Posttraumatická stresová porucha je nejzávažnějším následkem syndromu CAN, který zpravidla postihuje oběť dlouhá léta, někdy celoživotně a bez odborné pomoci mívá nepříznivou prognózu.

Možnosti postupu při podezření

- Jestliže oběť sděluje, že byla týrána či zneužita ať již aktuálně nebo v minulosti, je důležité především zachovat klid.
- Dítěti věříme, nezpochybňujeme jeho sdělení, jakkoliv se nám zdá málo pravděpodobné a šokuje nás.
- Nevyptáváme se na podrobnosti, ale povzbuzováním umožníme ventilaci emocí. (Pozor však, aby v dítěti nevznikl dojem vyptávání ze zvědavosti. Zásadně se tedy vyvarujeme otázky proč ses nesevěřil/a dříve?)
- Neslibujeme, že sdělené nikomu dále nepovíme – těžko pak můžeme dítěti opravdu pomoci a porušení slibu vede jen k další ztrátě důvěry dítěte k dospělým.

Možnosti postupu při podezření

- Zajistíme bezpečí a ochranu dítěte – zdaleka ne vždy to však znamená umístění mimo rodinu! U podezření na tělesné týrání vždy kontaktujeme lékaře – existuje reálné nebezpečí vnitřního krvácení či krvácení do mozku, které může odhalit, ošetřit nebo vyvrátit pouze lékař!
- I ve škole má učitel za dítě po dobu vyučování zodpovědnost a může tak s dítětem za lékařem dojít či přivolat lékařskou pomoc při podezření na ohrožení života dítěte. Následně pak však musí co nejdříve informovat o tomto kroku zákonné zástupce dítěte.
- Dítě zásadně nesvlékáme – vystavujeme se tak sami nebezpečí postihu za sexuální zneužívání.

Možnosti postupu při podezření

- Nejlépe je hovořit s dítětem za přítomnosti další osoby, ke které má dítě důvěru – je nutné zohlednit i prostředí, které by nemělo dítě stresovat.
- Nezjišťujeme bližší údaje a nezveřejňujeme své podezření před ostatními dětmi ve třídě, skupině...
- ***Nekonfrontujeme dítě s abusorem!***

Možnosti postupu při podezření

- Pro další postup je nutná znalost možností psychosociální pomoci jak v bezprostředním okolí (ve škole např. výchovný poradce), tak v regionu (kde můžeme s dalšími odborníky např. pediatr, psycholog, psychiatr, sociální pracovníce, linka důvěry, státní i nestátní zařízení, krizová centra, policie... konzultovat další možné kroky – jak pro dítě, tak pro rodinu).
- Podstatné je zamezení dalšímu týrání a zneužívání, ale i minimalizace vzniku sekundární viktimizace.
- Zjišťování věrohodnosti výpovědi je záležitost pro odborníka – policie, soudního znalce...

Možnosti postupu při podezření

- Při podezření na jednorázové selhání vychovatelů s nimi hovoříme o možných jiných výchovných postupech – pozor však na zastrašování a vyhrožování, které může vést k tomu, že jejich týrání a zneužívání bude rafinovanější či se zvýrazní a dítě se již nesvěří nikomu.
- Práce s abusorem (aktivním či pasivním aktérem týrání a zneužívání) není jednoduchá a vyžaduje speciální odborné vzdělání včetně zkušeností.

Možnosti postupu při podezření

- Týrání a zneužívání jsou v naší zemi trestnými činy a vztahuje se na ně řada paragrafů trestního zákona – např. § 215, 241, 242. Důležitá je i znalost zákona o sociálně právní ochraně dítěte 359/1999 Sb. a 360/1999 Sb. a Úmluvy o právech dítěte.
- Podstatná a často zanedbávaná je ohlašovací povinnost podle § 168 odst. 1 tr. zákona č.140/1961 Sb.:
Kdo se hodnověrným způsobem doví, že spáchal trestný čin... a takový trestný čin neoznámí bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

Možnosti postupu při podezření

- Znásilnění a pohlavní zneužívání nepodléhá výše uvedené ohlašovací povinnosti, je však nutné (§ 167 tr. z.) tyto trestné činy překazít (např. i včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu).
- Je velmi důležité zvážit následky opatření, které učiníme především pro dítě. Snahou by měla být především pomoc, eventuální potrestání viníků – abusorů nám nepřísluší.
- Náprava a terapie zúčastněných jsou obvykle dlouhodobou záležitostí a týkají se celého systému, který dítě obklopuje – tedy zpravidla nejen rodiny.
- Proto je velmi důležitým faktorem včasné zachycení prvních známek a **prevence syndromu CAN**.

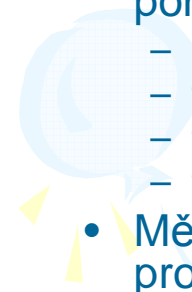

Prevence syndromu CAN

- Děti by měly být seznámeny s tím, že nikdo nemá nárok jim ubližovat, jak fyzicky, tak psychicky.
- Měly by vědět, že mají právo říkat NE.
- Měly by se učit odmítat dotyky na intimních místech.
- Měly by se učit říkat: Ne, děkuji. Ne, nechci. (Jak často jsou za tuto větu v naší společnosti trestány!) Ne, nech toho. Ne, nedělej to. Nerozumím.
- Měly by se učit místo dávání a přijímání pusy (které často vyžadují osoby z okolí, i když je to dítěti nepříjemné) podávat ruku.
- Všechny děti by měly opakovaně slyšet a vědět, že není jejich chyba, když se něco stane.
- Měly by vědět, že mají právo na soukromí a na svou intimitu.

Prevence syndromu CAN

- Právě proto, že naprostá většina týrání a zneužívání se odehrává v rodině a s osobami, které dítě zná, měly by se ve škole učit (např. při třídnických hodinách apod.) pomocí her a nácviků CO KDYŽ
 - se tě někdo bude dotýkat a bude ti to nepříjemné
 - ti někdo řekne, abys zachoval tajemství o tom, co se stalo
 - ti někdo nabídne abys, šel/šla s ním
 - ti někdo cizí nabídne jít se podívat na koťátka apod.
 - Měly by se učit nejen respektovat tělesné hranice a prostor ostatních, ale i to, že mohou a mají tento respekt vyžadovat od druhých.
 - Dospělí, kteří se o děti starají a pracují s nimi, by měli také být příkladem a svým chováním jasně dávat najevo co je a není přijatelné a vhodné.
-
-